

POSTANOWIENIE

19 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 19 października 2023 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej M. Ł.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Suwałkach

z 31 grudnia 2020 r., I Ca 424/20,

w sprawie z wniosku A. G.

z udziałem M. Ł.

o podział majątku wspólnego,

**1) uchyla zaskarżone postanowienie w części oddalającej
apelację uczestnika postępowania M. Ł. skierowaną przeciwko
postanowieniu Sądu Rejonowego w Olsztynie z 3 marca 2020 r.
(I Ns 532/17) orzekającemu o sposobie podziału między byłymi
małżonkami składek zaewidencjonowanych na subkontach
prowadzonych dla nich przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych
oraz związanych z tym rozliczeniach i sprawę w tej części
przekazuje Sądowi Okręgowemu w Suwałkach do ponownego
rozpoznania**

i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego;

2) oddala skargę kasacyjną uczestnika w pozostałej części.

[SOP]

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 3 marca 2020 r. Sąd Rejonowy w Olsztynie ustalił, że w skład majątku wspólnego wnioskodawczynie A.G. i uczestnika M. Ł. wchodzi: 1/. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego przy ul. [...] w O. w zasobach Spółdzielni Mieszkaniowej w O. o wartości 231 293 zł, 2/. prawo własności lokalu mieszkalnego przy ul. [...] w O. z udziałem 2.081/100.000 w prawie własności nieruchomości wspólnej (księga wieczysta [...]) o wartości 201 807 zł, 3/. prawo do bliżej opisanej działki ogrodniczej o wartości 14 250 zł, 4/. bliżej opisany samochód osobowy o wartości 38 800 zł, 5/. bliżej opisany samochód osobowy o wartości 4 200 zł, 6/. 25 sztuk akcji M. S.A. o wartości 11 023,11 zł, 7/. środki zgromadzone na rachunku wnioskodawczynie prowadzonym przez A. Otwarty Fundusz Emerytalny w postaci 604,4219 jednostek rozrachunkowych o wartości 23 512,01 zł, 8/. środki zgromadzone na rachunku uczestnika prowadzonym przez A. Otwarty Fundusz Emerytalny w postaci 1 014,6878 jednostek rozrachunkowych o wartości 39 471,36 zł, 9/. środki zaewidencjonowane na subkoncie ZUS prowadzonym dla wnioskodawczynie w kwocie 40 126,20 zł, 10/. środki zaewidencjonowane na subkoncie ZUS prowadzonym dla uczestnika w kwocie 53 900,57 zł, 11/. środki pieniężne zgromadzone na bliżej opisanym rachunku oszczędnościowym o wartości 2 826,23 zł. Sąd Rejonowy ustalił łączną wartość majątku wspólnego na kwotę 661 209,48 zł i przy przyjęciu równych w nim udziałów byłych małżonków dokonał jego podziału w ten sposób, że: a) wnioskodawczynie A. G. przyznał na własność składniki wymienione w pkt I. 2., I. 3., I. 5., I. 9., I. 11. oraz połowę środków z pkt I. 7., I. 8., a zatem składniki o łącznej wartości 294 701,11 zł, b) uczestnikowi M.Ł. przyznał na własność składniki wymienione w pkt I. 1., I. 4., I. 6., I. 10. oraz połowę środków z pkt I. 7., I. 8., a zatem składniki o łącznej wartości 366 508,37 zł. Sąd zasądził od wnioskodawczynie A.G. na rzecz uczestnika postępowania M. Ł. kwoty: a) 23 576,21 zł z tytułu dopłaty, b) 15 307 zł z tytułu rozliczenia wynikającego ze spłaty przez uczestnika wspólnego zadłużenia, c) 2 657 zł z tytułu zwrotu połowy wydatków z majątku osobistego uczestnika na majątek wspólny, a nadto zasądził od uczestnika na rzecz wnioskodawczynie kwoty: a) 109 685,09 zł tytułem dopłaty, b) 43,50 zł tytułem zwrotu połowy wydatków z majątku osobistego wnioskodawczynie na majątek wspólny, Nakazał wnioskodawczynie opuszczenie, opróżnienie i wydanie uczestnikowi lokalu

opisanego w pkt I. 1. postanowienia, zaś uczestnikowi opuszczenie, opróżnienie i wydanie wnioskodawczyni nieruchomości opisaney w pkt I. 2. tego orzeczenia; ponadto oddalił wnioski zainteresowanych w pozostałej części i orzekł o kosztach postępowania.

Postanowieniem z 31 grudnia 2020 r. Sąd Okręgowy w Suwałkach oddalił apelację uczestnika M. Ł. wniesioną od powyższego orzeczenia, ustalając, w zakresie niezbędnym do rozpoznania skargi kasacyjnej uczestnika, co następuje. Wnioskodawczyni i uczestnik w okresie od zawarcia małżeństwa do prawomocnego rozwiązania ich małżeństwa przez rozwód (27 września 1997 r. - 13 września 2016 r.) pozostawali w ustroju wspólności ustawowej, w trakcie którego nabyli do majątku wspólnego, między innymi, dwa lokale mieszkalne opisane w punkcie I.1 i I.2 postanowienia Sądu pierwszej instancji. Pierwsze z tych praw należało początkowo do matki uczestnika, która przeniosła na rzecz syna przysługujące jej członkostwo oraz zgromadzony przez nią wkład mieszkaniowy w kwocie 31.387,50 zł. W dniu 15 marca 2004 r. oboje małżonkowie zawarli ze spółdzielnią umowę o ustanowienie spółdzielczego lokatorskiego prawa do wskazanego lokalu; w tym dniu wartość darowanego uczestnikowi wkładu mieszkaniowego wynosiła 13.329,76 zł. W dniu 31 grudnia 2004 r. wnioskodawczyni i uczestnik zawarli ze Spółdzielnią Mieszkaniową umowę o przekształceniu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu przy ul. [...] w O. w spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. W chwili przekształcenia dotychczasowy wkład mieszkaniowy został zwaloryzowany do kwoty 41.850 zł i zaliczony na poczet wymaganego wkładu budowlanego, ustalonego w wysokości rynkowej wartości mieszkania na 83.700 zł. Brakującą połowę wkładu mieszkaniowego w kwocie 41.850 zł małżonkowie uzupełnili ze wspólnych środków finansowych. Wartość przedmiotowego mieszkania na dzień ustania wspólności majątkowej małżonków, to jest 13 września 2016 r., wyniosła 231.293 zł. W dniu 20 marca 2004 r. ojciec A.G. – M.G. darował córce wkład mieszkaniowy w kwocie 25 560,58 zł związany ze spółdzielczym lokatorskim prawem do lokalu położonego w O. przy ul. [...] w zasobach Spółdzielni Mieszkaniowej w O., składając jednocześnie w tej spółdzielni wniosek o przekazanie przysługującego mu spółdzielczego lokatorskiego prawa do tego lokalu na rzecz córki. Cztery lata

później, A.G. i M.Ł. przystąpili jako małżonkowie do notarialnej umowy z 15 maja 2008 r. w przedmiocie ustanowienia odrębnej własności tego lokalu mieszkalnego i przeniesienia tego prawa na ich rzecz w wyniku przekształcenia dotychczasowego spółdzielczego lokatorskiego prawa w prawo własności lokalu. Zwaloryzowany wkład mieszkaniowy darowany wnioskodawczyni przez jej ojca był w tej dacie równy wartości rynkowej przedmiotowego mieszkania. Na dzień 13 września 2016 r. wartość wskazanego lokalu wyniosła 201 800 zł. W dniu ustania wspólności ustawowej, na rachunku A.G. w A. Otwartym Funduszu Emerytalnym znajdowało się 604,4219 jednostek rozrachunkowych, zaś na rachunku M.Ł. 1014,6878 jednostek rozrachunkowych. Wartość każdej jednostki rozrachunkowej na dzień 30 grudnia 2020 r. wyniosła 38,90 zł, stąd wartość środków A.G. zamykała się w kwocie 23 512,01 zł, zaś wartość środków na rachunku M.Ł. 39 471,36 zł. W dacie ustania wspólności majątkowej małżonków, na subkoncie prowadzonym przez ZUS dla M.Ł., znajdowały się składki w kwocie 53.900,57 zł, zaś na subkoncie prowadzonym dla A.G. składki w kwocie 40.126,20 zł.

Sąd Okręgowy zaaprobował sposób podziału lokali mieszkalnych oraz związane z tym rozliczenia przyjęte przez Sąd Rejonowy. Podzielił zapatrywanie, że każde z małżonków dokonało nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny w zakresie ostatecznie przyznanych im lokali mieszkalnych, w postaci wkładów mieszkaniowych darowanych im przez ich rodziców. W dacie przekształcenia lokatorskiego spółdzielczego prawa do lokalu przy ulicy [...] w odrębną nieruchomość, należący do wnioskodawczyni wkład mieszkaniowy, był równy wartości rynkowej przedmiotowego mieszkania, a zatem wartość nakładu z jej majątku osobistego na tenże składnik majątkowy nabyty do majątku wspólnego, odpowiadała całej wartości spółdzielczego prawa do lokalu przekształconego w odrębną nieruchomość. W tej sytuacji Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że skoro nakład odpowiadający obecnej wartości mieszkania przy ul. [...] pochodził w całości z majątku osobistego wnioskodawczyni, to powinna ona otrzymać tę nieruchomość bez obowiązku spłaty połowy wartości tego prawa na rzecz uczestnika.

Sąd Okręgowy zaaprobował także zastosowany przez Sąd Rejonowy sposób podziału składników majątku wspólnego w postaci środków zgromadzonych

przez byłych małżonków w Otwartych Funduszach Emerytalnych przez przyznanie każdemu z nich połowy tych środków, a także sposób podziału składek zaewidencjonowanych na subkontach prowadzonych dla byłych małżonków przez ZUS. Podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że wprowadzie podział tych składek następuje na podobnych zasadach, co podział środków z OFE, to jednak środki przekazane do ZUS, już w chwili umorzenia jednostek w otwartych funduszach emerytalnych uzyskały konkretną wartość pieniężną i w takiej formie zostały zaksięgowane na subkontach prowadzonych przez ten podmiot. Przedstawiają one zatem pewną zobiektywizowaną wartość (już w dacie dokonywania podziału majątku) i – według Sądu Okręgowego – celowe jest, aby przyznać je tym osobom, na rzecz których zostały zewidencjonowane, gdyż od nich zależy wysokość ich przyszłych świadczeń emerytalnych, za stosowną spłatą na rzecz drugiego ze współmałżonków (odpowiadającą udziałowi w majątku wspólnym).

W skardze kasacyjnej uczestnik M.Ł., zarzucił naruszenie art. 1 pkt 13 ustawy z 14 czerwca 2007 r o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz.U. nr 125, poz. 873), naruszenie art. 40e ust 1 i 2 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, społecznych (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r. poz. 266, 321, 568, 695 i 875, dalej: u.s.u.s.), naruszenie art. 126 ustawy z 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 930, dalej : „u.o.f.f.e.”). W skardze sformułował ponadto zarzuty naruszenia art. 235² § 1 pkt 2 k.p.c., w zw. z art. 278 § 1 k.p.c., w zw. z art. 684 k.p.c. w zw. z art. 567 § 3 k.p.c., art. 684 k.p.c. w zw. z art. 567 § 3 k.p.c. oraz art. 623 k.p.c. w zw. art. 688 k.p.c. w zw. z art. 567 § 3 k.p.c. Powołując się na te podstawy kasacyjne, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Suwałkach do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona w zakresie kwestionującym oddalenie apelacji uczestnika od tej części postanowienia Sądu Rejonowego, w której ten Sąd orzekł o podziale specyficznych składników wspólnego majątku w postaci składek

zaewidencjonowanych na subkontach prowadzonych dla byłych małżonków przez ZUS, o których mowa w art. 40a u.s.u.s oraz związanych z tym rozliczeniach między byłymi małżonkami.

Zgodnie z art. 31 § 2 pkt 3 k.r.o. środki zgromadzone na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego każdego z małżonków należą do majątku wspólnego. W skład majątku wspólnego wchodzi także składki zaewidencjonowane na subkontach małżonków, prowadzonych w trybie art. 40 u.s.u.s (art. 31 § 2 pkt 4 k.r.o.). Z art. 126 u.o.f.f.e. wynika, że w przypadku rozwiązania małżeństwa przez rozwód lub jego unieważnienia, środki zgromadzone na rachunku członka funduszu, przypadające byłemu współmałżonkowi w wyniku podziału majątku wspólnego, są przekazywane w ramach wypłaty transferowej na rachunek byłego współmałżonka w otwartym funduszu. Wypłata transferowa - jak stanowi art. 127 wyżej wymienionej ustawy - jest dokonywana przez otwarty fundusz w terminie, o którym mowa w art. 122, po przedstawieniu funduszowi dowodu, że środki zgromadzone na rachunku członka funduszu przypadły byłemu współmałżonkowi. Stosownie do art. 40e ust. 1 u.s.u.s., zwaloryzowane kwoty składek, środków, odsetek za zwłokę i opłaty prolongacyjnej, zewidencjonowane na subkoncie, podlegają podziałowi w razie rozwodu, unieważnienia małżeństwa albo w przypadku śmierci osoby, dla której Zakład prowadzi subkonto, na zasadach określonych w przepisach o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych, dotyczących podziału środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym w razie rozwodu, unieważnienia małżeństwa albo śmierci. Część składek zewidencjonowanych na subkoncie, która w wyniku podziału przypada małżonkowi, z zastrzeżeniem ust. 3, jest ewidencjonowana na subkoncie tego małżonka. Jeżeli dla małżonka nie jest prowadzone subkonto - Zakład zakłada subkonto (ust.2).

W orzecznictwie podnosi się, że w ramach postępowania o podział majątku wspólnego, podział jednostek zgromadzonych na otwartym funduszu emerytalnym powinien nastąpić przez przyznanie każdemu z małżonków liczby jednostek odpowiadającej ich udziałowi w majątku wspólnym. Wartość jednostek w otwartym funduszu emerytalnym ma charakter zmienny i tego względu celowe jest, aby w przypadku ustania wspólności majątkowej małżeńskiej przyznać byłym

małżonkom taką samą liczbę jednostek uczestnictwa, a nie obciążać któregokolwiek z nich obowiązkiem spłaty lub dopłaty, która nie uwzględni realnej wartości tych jednostek podlegających spieniężeniu dopiero w momencie realizacji prawa do emerytury (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 lutego 2016 r., V CSK 323/15).

W świetle art.40e ust. 1 u.s.u.s. nie ma podstaw do zastosowania innego sposobu podziału i rozliczeń kwot składek zaewidencjonowanych na subkontach ZUS niż ma to miejsce w przypadku środków zgromadzonych na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego każdego z małżonków. Przemawia za tym cel i funkcja gromadzonych przez małżonków środków zarówno w funduszu, jak i w ZUS, polegająca na zapewnieniu uprawnionym jak najwyższego świadczenia emerytalnego w przyszłości. Te zgromadzone aktywa w postaci jednostek w funduszu lub kwot składek w ZUS to „załączki” przyszłej emerytury każdego z rozwiedzionych małżonków, które mogą w przyszłości podlegać waloryzacji lub innym zabiegom ustawowym, korzystnym dla ubezpieczonych. Nie ma zatem znaczenia, że składki ewidencjonowane na subkoncie przez ZUS są wyrażone w pieniądzu, a nie w jednostkach rozrachunkowych; powinny one podlegać podziałowi w naturze przez transfery, o których mowa w przytoczonych wyżej regulacjach, co pozostaje zgodne z zasadą równości praw i obowiązków małżonków oraz z zasadą sprawiedliwego podziału majątku wspólnego w przypadku równych w nim udziałów. Nietrafne zatem było, zaaprobowane przez Sąd Okręgowy, rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego zawarte w punktach II ppkt a i b postanowienia w zakresie przyznania wnioskodawczyni składnika majątkowego wymienionego w punkcie I ppkt 9, zaś uczestnikowi składnika wskazanego w punkcie I ppkt 10 postanowienia, a także w części obejmującej rozliczenia między zainteresowanymi w związku z tym rozstrzygnięciem. W tym zatem zakresie skarga kasacyjna uczestnika zasługiwała na uwzględnienie (art. 398¹⁵ §1 k.p.c.).

W pozostałej części skarga kasacyjna podlegała oddaleniu wobec braku usprawiedliwionych podstaw zarówno procesowych, jak i materialnoprawnych (art. 398¹⁴ k.p.c.). Skarżący niezasadnie zakwestionował bowiem przyznanie wnioskodawczyni lokalu mieszkalnego położonego w O. przy ul. [...] bez obowiązku

spląty połowy jego wartości na jego rzecz, co wiązało się z przyjętym przez Sąd Rejonowy i zaaprobowanym przez Sąd drugiej instancji, sposobem ustalenia wartości tego lokalu oraz zastosowaną przez Sąd metodą rozliczenia nakładów z majątku osobistego wnioskodawczynie na powstanie tego wspólnego składnika majątkowego. Z wiążących Sąd Najwyższy, przy rozpoznaniu skargi kasacyjnej, ustaleń faktycznych (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). wynika, że do przekształcenia przysługującego małżonkom spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu w prawo odrębnej własności tego lokalu, doszło w 2008 r., na podstawie art. 12 ustawy z 14 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, w brzmieniu nadanym mu przez art. 1 pkt 13 ustawy z 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych i obowiązującym od 31 lipca 2007 r. Należy podzielić zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia wywody Sądu Okręgowego dotyczące kwestii rozliczeń między zainteresowanymi z tego tytułu. Zgodnie z art. 12 ust. 1 przytoczonej ustawy, na pisemne żądanie członka, któremu przysługuje spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego, spółdzielnia jest obowiązana zawrzeć z tym członkiem umowę przeniesienia własności lokalu po dokonaniu przez niego: pkt 1) spląty przypadającej na jego lokal części kosztów budowy będących zobowiązaniami spółdzielni, o których mowa w art. 10 ust. 1 pkt 1, w tym w szczególności odpowiedniej części zadłużenia kredytowego wraz z odsetkami z zastrzeżeniem pkt 2; pkt 2) spląty nominalnej kwoty umorzenia kredytu lub dotacji w części przypadającej na jego lokal, o ile spółdzielnia skorzystała z pomocy podlegającej odprowadzeniu do budżetu państwa uzyskanej ze środków publicznych lub z innych środków; pkt 3) spląty zadłużenia z tytułu opłat, o których mowa w art. 4 ust. 1. Przytoczona regulacja przewidywała praktycznie bezkosztowe uwłaszczenie się spółdzielców na przysługujących im prawach do lokali spółdzielczych. Powstanie odrębnej własności lokalu mieszkalnego przy ul. [...] zostało powiązane z uprzednim wniesieniem pełnego wkładu mieszkaniowego pochodzącego bezspornie z majątku osobistego wnioskodawczynie. Sąd Okręgowy trafnie zauważył, że małżonkowie nie ponieśli wydatków z majątku wspólnego na nabycie tego składnika majątkowego (dopłacona kwota 11,19 zł. była pomijalna). Była to zatem sytuacja odmienna od dotyczącej wcześniejszego przekształcenia przysługującego małżonkom

spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu położonego w O. przy ulicy [...] w spółdzielcze własnościowe prawo do tego lokalu na zasadach obowiązujących w 2004 roku. Żadne z małżonków nie miało przy tym wpływu na ustawowe zmiany reguł przekształcania spółdzielczych praw do lokali w prawo ich własności. W przypadku lokalu przy ul. [...], z wiążących ustaleń faktycznych wynika, że małżonkowie dopłacili ze wspólnego majątku, przy przekształceniu, kwotę stanowiącą obiektywnie połowę jego wartości, a zatem prawo to zostało sfinansowane w połowie z majątku osobistego uczestnika i w połowie z majątku wspólnego, co znalazło odzwierciedlenie w przyjętej przez Sąd Rejonowy i zaaprobowanej przez Sąd Okręgowy, metodzie rozliczenia tego składnika majątku wspólnego w sytuacji przyznania lokalu mieszkalnego przy ul. W. na rzecz uczestnika postępowania.

W tym stanie rzeczy, orzeczono jak w sentencji.

(A.D.)

[ms]